

G. Mazur, J. Wegierski

*KONSPIRACJA LWOWSKA. 1939—1944. SLOWNIK
BIOGRAFICZNY*

Katowice, 1997. — 255 s.

Г. Мазур, Є. Венгерський

ЛЬВІВСЬКА КОНСПІРАЦІЯ. 1939—1944.

Біографічний словник

Катовиці, 1997. — 255 с.

Нещодавно в польському видавництві “Унія” (м. Катовиці) вийшов з друку Біографічний словник діячів польських військових підпільних організацій, що існували на західноукраїнських землях протягом 1939—1944 рр. Зацікавлений історією українсько-польських взаємин читач зможе ознайомитися з докладними життєписами тих поляків, котрі брали активну участь в антирадянській та антинімецькій конспірації в роки війни у так званому Львівському Регіоні № 3 Звйонзека Валькі Збройней — Армії Крайової (ЗВЗ—АК), намагаючись відвоювати й залишити за післявоєнною Польщею за всяку ціну і за будь-яких обставин території Східної Галичини і Волині. Зазначимо, що українські історики дещо по-іншому оцінюють характер дій польського підпілля в Західній Україні, наголошуючи насамперед на їх антиукраїнській спрямованості.

Звертає на себе увагу незвичайність авторського складу Словника. По-перше, авторів цієї великої праці лише двоє, і вони вже протягом кількох десяти років збирають архівні документи, а також ніде й ніколи не надруковані спогади учасників польського львівського підпілля. По-друге, одному з авторів — професору Єжи Венгерському вже понад 80 років

(1915 р. н.), він сам колись належав до цього підпілля, за що був ув'язнений і багато років провів у Гулагу. Про Єжи Венгурського згадує у своїй відомій праці "Архіпелаг Гулаг" російський письменник О. Солженіцин. Обом їм довелося перебувати разом у таборі в Екібастузі і бути свідками заволодіння в'язнів у 1952 р. Інший автор — професор історії Ягеллонського університету Гжегож Мазур (1952 р. н.) — син солдата Армії Крайової. Обидва автори — добре відомі серед істориків України та Польщі фахівці, мають за своїми плечима з десяток наукових праць і сотні статей із зазначеної проблематики¹. Саме їм належала ініціатива у започаткуванні досліджень з історії підпільної військової діяльності поляків у роки Другої світової війни на західноукраїнських землях ще в ті часи, коли ця тематика як у колишньому СРСР, так і в тодішній ПНР була заборонена для вивчення.

У вступному слові до Біографічного словника його автори ознайомили читача із загальною картиною діяльності польських підпільних військових організацій на території Західної України, а також з умовами, в яких довелося діяти польським підпільникам під час німецької і радянської окупації сучасних Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей.

Пропонована читачеві праця містить 185 прізвищ осіб, які відіграли провідну роль у діяльності цих організацій. Оскільки головним осередком польського підпілля на західноукраїнських землях був Львів, то більшість людей, біографії яких включені в Словник, діяли саме у Львові. Проте багато місця в праці присвячено і тим особам, які проводили конспіративні дії поза Львовом. З огляду на те, що польське підпілля існувало в Західній Україні до кінця 1945 р., не зовсім зрозуміло, чому автори в назві Словника період львівської конспірації обмежили 1939—1944 рр., тим більше, що арешти членів польських підпільних організацій тривали навіть у 1946 р. Пояснення авторів з цього приводу непереконливі. На наш погляд, було б бажаним включити до Словника біографії і тих осіб, які діяли з кінця 1942 р. (після відділення Волині в самостійний округ) у волинській конспірації. Це було б доречно зробити тому, що, по-перше, між Львівським регіоном і Волиню протягом усієї війни підтримувався зв'язок і відбувалася координація дій, а, по-друге, характер дій польського підпілля на обох територіях був однаковим, що зумовлювалося чисельною перевагою і в Східній Галичині, і на Волині українського населення.

Цікавим для читача буде також знайомство з довоєнною й післявоєнною долею осіб, чиї біографії вміщено в Словник. Багато хто з них боровся за незалежність Польщі ще під час Першої світової війни, брали активну участь в українсько-польській 1918—1919 рр. і радянсько-польській 1920 р. війнах. Дві третини згаданих у Словнику людей в роки Другої світової війни загинули в катівнях гестапо, в'язницях і концтаборах НКВД, або вже після війни, за комуністичних часів, — в управліннях безпеки Польщі.

Джерельну базу Словника склали, передусім, архівні документи, що походять з численних польських і лондонських архівних установ, родинні архіви і приватні колекції, зібрана авторами велика кількість звітів і спогадів як тих осіб, чиї біографії знаходимо в праці, так і їхніх родичів, друзів або співпрацівників, опубліковані у 20—50-х роках різного роду інформаційні збірники (в тому числі комбатантські бюлетені) і офіційні службові щоденники, некрологи та інші повідомлення, вміщені в пресі.

Біографії понад двадцяти осіб, що займали різні посади в підпіллі, авторам не вдалося відтворити повністю. Про деяких з них відома лише їх діяльність під псевдонімами. Що ж до діячів, чиї навіть псевдоніми невідомі, то про них інформацію вміщено в кінці Словника. Праця завер-

шується поданням організаційної структури польських підпільних військових організацій на території Регіону № 3, а також їхнього персонального складу.

На завершення слід зауважити, що наші знання про польське підпілля на західноукраїнських землях у роки Другої світової війни ще й досі залишаються скупими. Невипадково видавництво і автори праці звертаються до всіх зацікавлених осіб з пропозицією доповнити, якщо це можливо зробити, біографії учасників польської конспірації. На нашу думку, вже зараз можна внести певні корективи в життєпис деяких діячів, згадуваних у Словнику. Так, останнім часом ми дізналися про обставини загибелі командуючого ЗВЗ-1 полковника В. Жебровського, який намагався дістатися Франції і при спробі перейти радянсько-румунський кордон був застрелений радянськими прикордонниками. Завдяки опублікованому в 1998 р. 1-му томі запланованого багатотомного видання — “Польща та Україна у тридцятих—сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб” — маємо нову інформацію про обставини загибелі й деяких інших польських діячів і навіть про тих з них, про яких у Словнику взагалі не згадується². Це комендант “Підокругу” Дрогобич ЗВЗ-1 Чеховський Ервін (псевдонім “Єзерський”), начальник штабу “Підокругу” Дрогобич ЗВЗ-1 Стец Тадеуш Станіслав (“Скеров”), начальник штабу ЗВЗ-1 Регіону № 3 Жарчевський Станіслав (“Нерон”), комендант Округу ЗВЗ-2 Станіслав Лещинський (“Роман”), начальник розвідки Округу ЗВЗ-2 Станіслав Марціновський (“Павел”, “Тарнава”), комендант Округу ЗВЗ-1 Тернопіль Вундерліх Збігнев Ришард (“Валіцький”), комендант “Району” Рівне в ЗВЗ-1 Язвінський Казімеж (“Бляко”) та інші.

Таким чином, у наших польських колег попереду ще дуже багато роботи, тож побажаємо їм подальших успіхів.

¹ Див., напр.: W e g i e r s k i J. W lwowskiej Armii Krajowej. — Warszawa, 1989; W e g i e r s k i J. Lwow pod okupacja Sowiecka 1939—1941. — Warszawa, 1991; W e g i e r s k i J. Lwowska konspiracja narodowa i katolicka 1939—1946. — Krakow, 1994; W e g i e r s k i J. Armia Krajowa w okregach Stanislawow i Tarnopol. Krakow, 1996 та інші; M a z u r G. Biuro Informacji i Propagandy CZP-ZWZ-AK 1939—1945. — Warszawa, 1987; M a z u r G. Pokucie w latach drugiej wojny swiatowej. — Krakow, 1994 та інші.

² Польське підпілля 1939—1941. — Т. 1. — Варшава—Київ, 1998.

І. І. ЛЬЮШИН (Київ)